

Století trampů

Před sto lety vznikl český tramping, na přelomu jara a léta roku 1918 byla založená legendární trampská osada Ztracená naděje. Český tramping je v Evropě ojedinělý fenomén. Dnes se sice vedou ideové spory, jestli je tramping ještě živý, ale podle etnografa (a taky trampa) JANA POHUNKA, vedoucího Etnografického oddělení Národopisného muzea se má stoletý stařeček tramping pořád docela k světu. K výročí připravil s kolegy výstavu a s trampskými relikviemi pracuje v rukavičkách.

■ Je, nebo není tramping mrtvý?

Není! I když lidé, kteří patří do silné generace trampů, mohou mít pocit, že „jejich“ tramping byl ten poslední, který stál za řeč. V 60., ale i v 70. a částečně v 80. letech minulého století byl totiž tramping jednou z několika mála možností, jak se mohli mladí lidé volně sdružovat a něco podnikat, dneska jsou ty možnosti nepřehledné, takže tramping už není masovka. Ale naštěstí má pořád hodně lidí potřebu v přírodě být a to je přivádí i k trampingu, tedy k podobně smýšlejícím kamarádům.

■ Vy sám se mezi trampy počítáte?

Nemůžu říct ne, když jsem momentálně i šerif jedné trampské osady (*směje se*). Byl jsem zvolen poté, co si moje manželka, která byla šerifkou, už chtěla od „funkce“ odpocínout. Do osady jsem se přiznal. Nejsem „ordodoxní“ tramp. Jako kluk jsem chodil do dětského turisticko-vodáckého oddílu, pak jsem léta vyrážel spíš po vlastní ose, často sám. Léta se zajímám o staré šachty, lomy a jeskyně, takže jsem se občas přidružil třeba k jeskyňářům, ale na toulkách přírodou jsem potkával i trampy, dostal jsem se napotlachy, tedy trampské srazy, s řadou lidí jsem se seznámil přes internet. A pak jsem mezi trampy potkal svoji budoucí ženu, vyjeli jsme na vandr a od té doby jsme spolu.

„Žádné porno, ale sem tam nahotinka.“

■ Byly holky vůbec součástí trampingu hned od jeho prvopočátků?

Ze začátku to byla hlavně klukovská zábava, ale jak kluci vyrůstali z klukovských let a začali s holkama chodit, tak je brali s sebou. Ale existovaly i ryze dívčí osady nebo chaty, i když jich nebylo tolik, většinou jsou smíšené. Když se třeba podíváme na časopis, který vydávala legendární osada Ztracená naděje, časopis Proudník...

■ Proutník?

Ne ne, tak uvolněně tam ty mravy zase nebyly (*směje se*). Proudník podle Svatojánských proudů. Tam byla celá řada ilustrací nahatých slečen, kterak se jim trampové na osadě věnují, žádné porno, ale sem tam nahotinka nebo třeba vyobrazení „různých typů děvчат, které můžou navštívit trampskou osadu“. Bylo to zábavné čtení, které dělali ka-

„Tramping má obecně uznávané pilíře, mezi které patří kamarádství nebo úcta k přírodě, včetně třeba preference přírodních barev. Není žádoucí, aby tramp v růžové šustákovce v lese pouštěl písničky z mobilu.“

marádi pro kamarády, ale kdyby se dostalo do rukou puritánštěji založenému čtenáři, zdesil by se, co se tam děje za orgie.

■ **Připomínáme si 100 let od vzniku českého trampského hnutí. Existuje nějaké přesné datum, od kterého se těch sto let počítá?**

Můžeme mluvit o jaru roku 1918, kdy byla založena osada Ztracená naděje.

■ **Ztracenka! Původně se ale jmenovala jinak, ne?**

Ano, Roaring Camp (*Tábor řvavých, jméno podle mezi trampy slavné povídky, pozn. red.*). Jaro 1918 bylo určitě klíčové, nicméně parta, která na Ztracenkou jezdila, se znala už z doby před první světovou válkou, někteří ze zakládajících členů tak byli váleční veteráni, o generaci starší než kluci, kteří tam začali trampovat po válce. Jistě, lidé jezdili do přírody už před tím, ale o formování trampského hnutí mluvíme opravdu až od jara 1918, od posledního jara Rakousko-Uherské monarchie.

■ **Co se o vzniku osady Ztracená naděje ví?** Jeden z jejich zakladatelů, Chanda, to místo našel jako kluk na výletě se svým tátou, ještě před první světovou válkou. A začali tam s kamarády jezdit tábořit. Postupně tam vznikaly první jednoduché přístřešky z klacků a chvojí, po válce se to začalo rozvíjet, stavěly se první boudy... Když se rozhodli, že by si postavili něco pevnějšího, museli se pak dohodnout s majiteli pozemků, tábořiště zlegalizovat.

■ **Ríkali si první trampové vůbec „trampové“?**

Ne všichni, pojem tramp se široce uchytil až v průběhu 20. let. Mezi sebou se oslovovali „kamaráde“. A okolí je označovalo za „divoké skauty“.

■ **Četla jsem, že velká část českých trampů byli skauti, kteří se nechtěli organizovat.**

Řada z nich určitě. Skaut neměl úplně zpracovaný program pro starší. Kluci odrostli skautu, ale parta zůstala, postavili si někde chatu a začali tam jezdit. Pořád se považovali za skauty, ale organizovanému skautin-gu se vzdělili a stali se trampy.

„Morální pobouření „slušných lidí“ bylo časté.“

■ **A nebyla mezi skauty a trampy i rivalita?**

Pravověrní skauti mnohdy trampy moc nemuseli a vymezovali se vůči nim. Ze začátku totiž veřejnost mezi nevázanými trampy a organizovanými skauty moc nerozlišovala, pro vesničana, do jehož sousedství zničehonic přijeli nějakí mládežníci, to byli prostě „skauti z Prahy, co dělají neplechu, divocí skauti“. Skautům se to nelíbilo, dokonce vydávali letáky, jak poznat opravdového skauta a kam se ozvat, pokud (většinou domnělí) skauti ve vašem okolí zlobí. Morální pobouření „slušných lidí“ bývalo časté, v dokumentech jsme našli různé stížnosti, že mládež jezdí do lesa a provádí tam kdovíco s děvčaty, střílí po sobě z pistolí a provádí

drobný lesní pych, což nelze trpět. Ale ono je to podobné, jak když se objeví jakýkoliv nový fenomén, společnost zareaguje morální panikou, vyděsí se, že mládež dělá něco nepřístojného, co ohrožuje třeba i samotné základy společnosti a je potřeba proti tomu zakročit. Je to vidět i u dalších subkultur 20. století – punku, rocku, metalu. Něco se objeví a společnost neví, co s tím.

■ **A vytváří se přifouknuté i smyšlené legendy...**

I o trampech šly strašné zkažky. Sám Antonín Benjamin Svojsík, vůdce českého skautingu, vydal spisek „Bílá otrokyně v centru Evropy“. Vzal si „ústavu“ osady Býčí oko, která byla napsána spíš v recesistickém duchu, tak jako se píše různé zábavné stánky třeba pivních hospodských spolků. Psalo se tam, že squaw (v příbězích o Divokém západu tak byly označovány indiánské ženy, pozn. red.) jsou majetkem členů osady, byl tam soupis strašných trestů za různá provinění... z legrace. Ale Svojsík podle toho napsal velice rozhořčený článek, cože se děje na těch trampských chatách za hrůznosti.

■ **Mělo to nějaké důsledky?**

Vzešla z toho v dubnu 1931 vyhláška, tzv. Kubátův zákon, zaměřený proti některým výstřelkům trampingu. Hugo Kubát, český zemský prezident (Československo se tehdy členilo na zemi Českou, zemi Moravskoslezskou, zemi Slovenskou a zemi Podkarpatoruskou; v čele každé z nich stál zemský prezident, jmenovaný československým prezidentem, pozn. red.), v ní mj. stanovil,

že má četník kontrolovat, zda páry, které spolu táboří, jsou sezdány. Četníci pak obcházeli chaty a stany a ptali se po oddacích listech. Mezi trampy z toho bylo pozdvižení, konala se řada demonstrací a svezl se na tom i levicový tramping kolem časopisu Tramp, který to bral jako formu odporu proti měšťácké společnosti. Ta vyhláška byla nakonec zrušena, jeden tramp to pohnal k Nejvyššímu správnímu soudu, a ten roku 1935 konstatoval, že tento tzv. „Lex Kubát“ je protiústavní.

■ **Čím se čeští trampové inspirovali? Z různých zdrojů jsem četla, že to byl western, ale i námořníci...**

Všechno je propojené, ale westernová atmosféra byla po válce dominantní. Tehdy byly ve velké oblibě první němět filmy – kovbojky, ale hlavně literatura (rodokapsy, dobrodružné knížky o dobývání Divokého západu a indiánech, pozn. red.). Námořnictví do toho taky promluvílo, ale spíš šlo jen o romantické nálady v písních o loučení námořníků s jejich domovem a milými, o láskách v přístavech a plavbě pod Jižním křížem...

■ **Ale první osady vznikaly kolem řek.**

Ano. Mnozí trampové byli zároveň vodáci nebo vodní skauti. Řada trampských osad vznikala v romantických kaňonech Vltavy, Sázavy a dalších přítoků, ale ten důvod byl spíš praktický. Bylo romantičtější tábořit v údolí řeky než na poli. Kaňon, hukot řeky, jez, lesy a skály. Jako v Kanadě... Roli hrály i finance a majetkové vztahy. Strmé svahy u řek nejsou totiž vhodné pro zemědělství, takže je sedláci trampům ochotně pronajímali za příznivé peníze. Pro sedláka to byl

další menší zdroj příjmů z půdy, kde by se jinak mohly jen pást kozy.

■ **Osidlovalo se směrem od Prahy do všech stran?**

Dá se říct, že Praha byla epicentrem, ze kterého tramping vycházel. Prvními nejčastějšími cíli trampů byly třeba Prokopské údolí nebo Modřanská rokle, které tehdy ještě nepatřily do vnitřní Prahy. A postupovalo se dál podél řek spíše na jih, kde to bylo ro-

„Četníci se ptali po oddacích listech.“

mantičtější a dostupnější, do Českého krasu, do Brd a k Svatojánským proudům. To byla místa, kam se na výlety a pikniky vyraželo už za Rakouska-Uherska. Důležitým prvkem pro mapování začátků trampingu je železnice. Především trať Posázavského Pacifiku a trať na Beroun. Nebyly volné soboty, rozsah volna byl malý, když můžete vyrazit až v sobotu odpoledne, daleko se nedostanete. (Pracovní soboty byly zrušeny až v roce 1968, byť sporadicky se vyskytovaly až do března 1989. Pro počátek trampingu bylo ovšem jedním z impulzů zkrácení pracovní doby na osm hodin v roce 1918 – ještě před první světovou válkou se pracovalo 10–12 hodin denně, pozn. red.). Na přelomu 20. a 30. let pak už tramping zasáhl celou území českých zemí tam, kde převládalo české obyvatelstvo, nebo byla alespoň česká menšina silná, jako v Liberci.

▲ Výstava Století trampingu je k vidění v Národopisném muzeu v letohrádku Kinských na pražském Smíchově.

■ **Němci tomu neholdovali?**

Moc ne. Je pár zmínek o německých osadách, ale nic moc se o nich neví. České a německé ježdění do přírody a vztah k přírodě jsou si trochu podobné, ale tramping, jako subkultura, je fenomén český a slovenský.

■ **Trampové nemají žádná oficiální pravidla či stanovy, na rozdíl od skautingu. Ale jaká jsou jeho nepsaná pravidla? Co dělá trampa trampem?**

Debata o tom, kdo je pravej tramp, se dá vést dlouho, a taky se takové debaty vedou, i mezi trampy. Ale má obecně uznávané pilíře, a to je kamarádství (s tím spojené neformální vztahy, tykáni) a úcta k přírodě (chování šetrné k lesu, k rostlinám a zvířatům, včetně třeba preference přírodních barev, které v lese neruší, není prostě žádoucí, aby tramp v růžové šustákovce v lese pouštěl písničky z mobilu. Osady volí svého šerifa,

▲ Pro trampy byla desítky let charakteristická legendární torna usárna, k jejich výbavě patřila už za první republiky. Dnešní trampové využívají moderní outdoorovou výbavu, ti „pravověrní“ však přinejmenším dodržují méně nápadné barvy, které v lese neruší.

který sice nemá žádnou zvláštní moc, protože hierarchie se mezi trampy moc nepěstuje, ale za osadu jedná třeba s úřady a podobně.

■ Trampové taky uctívají oheň. Jak?

Oheň je centrální místo, kde se všichni sejdou. Symbol soudržnosti. Setkávání. Existují pravidla pořádání slavnostního ohně. Zapaluje se ze čtyř stran. Kolem ohně je vytyčen kameny šerifský kruh, do kterého může chodit jenom „ohnivec“, který se o něj stará. Nesmí se na něm nic opékat nebo do něj házet vajgly. U velkých ohňů bývá menší užitkové ohniště, na opékání, ohřívání vody. Slavnostní ohně mívají svoji dramaturgii, zpívá se, hraje se divadlo.

■ Skoro každá subkultura žije na pozadí oficiální politiky. Za první republiky zaznamenal trampingu obrovský rozmach, co se stalo za protektorátu a za války? Byli trampové pronásledováni nacisty?

Nijak cíleně. Nacisti si nekladli za cíl vymýtit trampingu. Byla stíhána a popravena řada trampů, ale to byli odbojáři nebo levicoví aktivisté, komunisté nebo Židé, nesouviselo to s trampingu jako takovým. Trampingu během protektorátu byl přesto spíš v útlumu, za války platil zákaz vstupu do lesů, hodně trampů bylo totálně nasazeno, SS zabrala řadu trampských chat v Posázaví pro svá výcviková střediska. Po válce, po vysídlení Němců, se trampingu rozšířil do pohraničí. Trampové tak osidlovali třeba Krušné a Jizerské hory, nebo divočinu severního Kokořínska a Česko-Saského Švýcarska.

■ Během druhé poloviny 20. století se z trampingu stala docela masová záležitost, přitom komunisti ho neměli v lásce. Jak to jde dohromady?

Jelikož trampingu nebyl nikdy žádnou oficiální organizací, nemohl být rozprášen a rozpuštěn, jako se to stalo skautům nebo Sokolům. Ze začátku se komunisti sou-

středili právě na skauting. Rozklad těch organizací šel podle jednohoustru. Napřed se tam vyhrtily spory mezi prokomunistickým křídlem a ostatními, pak se prokomunistické křídlo pokusilo převzít moc. A kdo se vzpíral, byl vyhozen. Posléze byla organizace rozpuštěná, přeformátovaná. Například Junák byl postupně zakázaný a pak nahrazený Pionýrem. K trampům se tak přidávali skauti, kteří ztratili svoje organizace. Za první republiky se skauti a trampové kočkovali, komunistický režim je sblížil. Kolem tramp-

„Slavný byl Krvavý potlach v severních Čechách.“

ských osad vznikaly i ilegální oddíly, které pracovaly s dětmi, pořádaly se tábory a podobně... Jinak měli trampové pověst chuligánů a „závadové mládeže“, často byli házeni do jednoho pytle s různými výtržníky, třeba i Vyšehradskými jezdci.

■ Ti byli co zač?

To byla docela ostrá partička výrostků, kteří působili na Vyšehradě a v okolí. Měli na svědomí i pár kriminálních činů, komunisti s nimi udělali demonstrativní proces jako s partou prozápadních chuligánů, čímž získali proslulost. A část z nich taky jezdila na vandry, takže se do toho ten trampingu trochu nevině zamíchal. Ale 60. léta znamenala jinak rozmach trampingu. Přibýly volné soboty. Vznikaly nové osady a nová generace trampů se v 60. letech stala nepřehlédnutelnou. A to už se komunistům opravdu nelíbilo, protože potřebovali víc pionýrů a svazků. A tak se někdy od roku 1962 začínají v tisku otevírat debaty: „Co s trampingu?“

Oheň je centrální místo, kde se všichni sejdou. Symbol soudržnosti. Setkávání. Nesmí se na něm nic opékat nebo do něj házet vajgly. (Snímek z Osady vycházejícího slunce na Královéhradecku)

▲ Během 60. let se zrodilo moderní české country a slávu nabyli silná generace trampských muzikantů, jako byl třeba Kapitán Kid (vlastním jménem Jaroslav Velinský).

Zejména stranický tisk rází ideu, že by se měl trampingu organizovat, což však trampové odmítají... Ti se zároveň snaží bránit i z nařčení z chuligánství, z té doby pochází dělení na trampy a kovbojčky.

■ V „kovbojčkovi“ cítím pohrdání.

Ano. Je to hanlivé označení. „My“ jsme poctiví a slušní trampové, když jdeme do lesa, uklidíme ohniště, neděláme rambajs, nepijíme se, nezůstáváme po nás stopy. „Oni“ jsou kovbojčkové, co se ožerou a dělají bugr. Trampů se ale zastávají i některé časopisy. Třeba Mladý svět, ale i vojenská Obrana lidu, kde působil Bohuslav Čepelák řečený Irčan, prvorepublikový levicový tramp, který psal o tom, že i trampingu může přispět k tomu, že z mladých vyrostou dobří vojáci a občani.

■ Měla ta debata, co s trampy, nějaký reálný výsledek?

Byla založena Tábornická unie, měla tvořit jakousi alternativu k Pionýru, původně to měla být svazácká pobočka, ale jak postupovalo Pražské jaro, unie si prosadila samostatnost. V roce 1968 byl znovuzaložen Junák, začaly vycházet trampské časopisy, trampské hudební kapely měly pár let na to se proslavit a uchytit. Během 60. let se zrodilo moderní české country a slávu nabyli písničkáři, silná generace trampských muzikantů, jako byli Kapitán Kid, Miki a Wabi Ryvolové, Jan Vyčítal, Marko Čermák a další.

■ Než však stihly během Pražského jara sněhy roztát, bylo po něm. A přišla normalizace.

A docházelo opět k útlumu. Přestal vycházet časopis Tramp, komunisti zařizli Junáka, byla zrušena Česká tábornická unie. Hudební Portu převzali svazáci. A postupně přituhovalo. Poté, co StB „pořešila“ osmašedesátníky, se strana v roce 1976 usnesla, že je potřeba se „věnovat“ více mládeži, což dostaly za úkol okresní organizace KSČ.

■ A došlo na Plastiky...

Ano, akce Kapela byla zaměřena na hudební underground. A akce Hurikán šla proti trampům. A Lilie proti skautům v ilegalitě.

■ Hurikán? Podle Boba Hurikána? To byla taky zajímavá figura...

Bob Hurikán už v té době nežil, ale na jeho „počest“ to tak pojmenovali. Bob Hurikán napsal první Dějiny trampingu, které jsou ale místy nepřesné. Bob Hurikán (Josef Peterka) byl za první republiky aktivní tramp, muzikant, spisovatel a novinář, který pracoval pro noviny fašizujícího politika Jiřího Stříbrného. Bob nebyl vysloveně fašista, ale ve svých textech má například protižidovské výpady, byl tím načichlej. Ale průběžně od těch názorů ustupoval a za 2. světové války organizoval odbojovou činnost, byl zatčen a vězněn. Byl to ale člověk, který si rád skutečnost přibarvoval, tak ani nevíme, jaký rozsah jeho odbojářství ve skutečnosti mělo.

■ Jak tedy akce Hurikán probíhala?

Dříve šlo spíš o nahodilé zákroky proti výrazným osobám a potlachům, slavný byl takzvaný Krvavý potlach v severních Čechách roku 1963, který milicionáři rozprášili neurvale, byla tam spousta zraněných.

„StB se často zaměřovala na neoficiální lesní tábořiště. Nejrozsáhlejší likvidace proběhla na Brdech v roce 1977.“

Obušky, psi a ožralí strejcové se samopaly... Ale od roku 1976 už šlo o akce systematické. Okresní oddělení VB a StB měly vypracovat přehled o trampech na okrese: Kdo, kam, s kým a kdy jezdí. Příslušníci měli systematicky trampy legitimovat, mapovat tábořiště. Rozháněli potlachy, zva-

„Jela propaganda o závadové mládeži.“

li trampy k výslechům a snažili se mnohé z nich přesvědčit ke spolupráci. A to se jim do jisté míry dařilo. Někteří trampové skutečně donášeli, jiní ale třeba v prvním šoku a strachu podepsali, ale pak se trampské společnosti začali stranit, aby udávat nemuseli. Bezpečnost likvidovala trampské osady a boudy. Jela propaganda o „závadové“ mládeži, která ve svých brložích zneužívá omamné látky. Ale nejvíc se jim dařilo rozešťvat trampy proti sobě navzájem. Když byl nějaký potlach vyzrazen, všichni se mezi sebou podezřívávali, kdo to „prásknul“, přitom to mohl být traktorista, co seděl u vedlejšího stolu v hospodě...

■ A tak to šlo až do roku 1989. Trampovalo se, ale atmosféra byla dusná. Co udělala s trampingu revoluce?

Díky svobodě mohli trampové volně dýchat, vyjet na světové potlachy, vraceli se emigranti, kteří bývali trampy, a znovu zakládali osady nebo vznikaly osady nové. Trampingu ožil, přežil, už se nikdy nestal masovou záležitostí, ale pořád jsou trampové všech generací. Ti starší někde navazují více na tradici chatových osad, mladší preferují už spíš táboření ve volné přírodě. Ano, už nejsou vidět plné vlaky zpívajících trampů na cestě z Braníka do Posázaví, ale v brdských nebo kokořínských lesích, i jinde, na trampy narazíte i dnes.

Lenka Vrtišková Nejezchlebová

Pohled na současnou osadu Ztracená naděje. Původní tábořiště leželo níže - dnes je pod vodní hladinou.